משנה

משנה זו עוסקת בדין ערב פסח שחל בשבת, מתי מבערים את החמץ: אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן שהוא זמן ביעור החמץ, שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, ואי אפשר לשרוף את החמץ בזמנו, מְבַעֲרִין אֶת הַכֹּל – בין חולין ובין תרומה, מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת, ומשייר מהחמץ מה שרוצה להשתמש לשבת זו, אבל מה שבדעתו לבער, מבער מערב שבת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּזְמַנּוֹ – בערב פסח, כלומר, בשבת. דהיינו, שאינו צריך לבער כלל בערב שבת, אלא יכול להשאיר את כל החמץ ולבערו בשבת, באופן שמותר לבער בשבת. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, תְּרוּמָה שאסורה לזרים ולבהמת זרים ואוכליה מועטים, מבער מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת, שיש לחשוש שאם ישייר ממנה לשבת לא יוכל לבער את כולה, וְחוּלִּין שאוכליהם רבים, ויכול להאכילם לאחרים, מבער בְּזְמַנָּן, ולא חוששים שישאר מהם.

גמרא

הגמרא מביאה ראיה שערב פסח שחל בשבת, מבערים את החמץ בשבת: תָּנְיָא בברייתא, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, פַּעַם אַחַת שָׁבַת – נשתהה שבת אחת אַבָּא [–רבי צדוק] בְּיַבְנֶה, וְחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת ההיא, וּבָא בשבת זו [–שם אדם] שהיה מְמוּנֶּה שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאָמַר, הָגִיעַ עֵת לְבַעֵר אֶת הֶחָמֵץ, וְהָלַכְתִּי אַחַר אַבָּא וּבִעַרְנוּ אֶת הֶחָמֵץ, ומכאן ראיה שמבערים את החמץ בשבת.

משנה

משנה זו מבארת שאדם שהלך מביתו בערב פסח, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, מתי די בזה שיבטלו בלבו וכשיחזור לביתו יבערו, ומתי צריך לחזור מיד לביתו לבערו: הַהוֹלֵךְ בערב פסח, לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ, וְכֵן ההולך לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְכֵן ההולך לֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שעדיין לא ביערו, אִם יש שהות ביום, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר לביתו וּלְבַעֵר את החמץ, וְלַחֲזוֹר אחר כך לְמִצְוָתוֹ – לשחוט פסחו או למול בנו או לאכול סעודת האירוסין, יַחֲזוֹר לביתו וִיבַעֵר את החמץ ויחזור למצותו, וְאִם לָאו – שאין שהות ביום לחזור לביתו ולבער את החמץ ולקיים את המצוה שהלך לעשותה, מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ – יבטל את החמץ במקום שנמצא בו, וכשיגיע לביתו יבערנו.

אבל אם היה הולך לְהַצִּיל את ישראל הנרדפים מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן הַלְּסְטִים וּמִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפּוֹלֶת, יְבַטֵּל את החמץ בְּלִבּוֹ – ולא יחזור אפילו אם יש שהות לחזור ולבער את החמץ ואחר כך להציל, כיון שמן התורה די בביטול בלבד.

וְאִם היה הולך לְשָׁבוּעוֹת שְׁבִיעִית הָרִאשׁוֹנוֹת – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב, משם והלאה עוד אלפיים אמה, והוא לצורך דבר שאינו מצוה, יַחֲזוֹר מִיָּד לבער את החמץ, ואפילו אין לו שהות ללכת אחר כך לשבות שביתה על התחום.

המשנה עוברת לעסוק בענין אדם שיצא מירושלים ובידו בשר קודש שצריך שריפה, האם צריך לחזור לשורפו, או שיכול לשורפו במקום שנמצא: וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בָּשָׂר קֹדֶשׁ – של קדשים קלים, וכיון שהוציאו מירושלים נפסל לאכילה, וצריכים לשורפו בתוך ירושלים, אִם עָבַר את צוּפִּים – שם כפר שיכול לראות את בית המקדש משם, שׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ, שכיון שהרחיק בדרכו הרבה, לא הטריחוהו חכמים לחזור לירושלים. וְאִם לָאו, חוֹזֵר וְשׁוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה – מקום מחוץ לעזרה שהיו שורפים בו קדשים קלים שנפסלו, מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה.

המשנה מבארת מהו שיעור החמץ והבשר שצריך לחזור בשבילו. מבררת המשנה: וְעַד כַּמָּה הֵן חוֹזְרִין – באופנים שאמרנו שצריכים לחזור, על איזה שיעור של חמץ, או בשר קודש, צריך לחזור כדי לשורפו.

מבארת המשנה: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, זֵה וָזֶה – בין חמץ ובין בשר קודש, שיעורו בְּכַבֵּיצָה, אבל אם הוא פחות מכביצה, מבטל את החמץ בלבו, ושורף את בשר הקודש במקומו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה וָזֶה שיעורם בְּכַזַּיִת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשַׂר קֹדֶשׁ שיעורו בְּכַזַּיִת, וְחָמֵץ שיעורו בְּכַכֵּבֵיצָה.

גמרא

שנינו במשנה שההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם אין לו שהות לחזור ולבער ולהגיע לסעודת האירוסין, אינו חוזר. מקשה הגמרא: וּרְמִינְהוּ – ויש להקשות, הרי שנינו בברייתא, הַהוֹלֵךְ בערב פסח, לֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְכן ההולך לְשָׁבוּעוֹת שְׁבִיעִית הָרִאשׁוֹנוֹת – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב, משם והלאה עוד אלפיים אמה, והוא לצורך דבר שאינו מצוה, יַחֲזוֹר מִיָּד לבער את החמץ, ואפילו אין לו שהות ללכת אחר כך לשבות שביתה על התחום.

הגמרא מביאה ברייתא בענין איסור השתתפות בסעודה שאינה סעודת מצוה, ודנה איזו סעודת אירוסין נחשבת למצוה: תָּנְיָא בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל סְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵהָנוֹת מִמֶּנָּה.

שואלת הגמרא: כְּגוֹן מַאי – מה היא סעודה שאינה של מצוה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּגוֹן סעודת נישואי בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרְאֵל, כיון שבת כהן צריכה להינשא לכהן, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל, וְכן סעודת נישואי בַּת תַּלְמִיד חָכָם לְעַם הָאָרֶץ. ודברי רבי יוחנן הם לטעמו, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּת כֹּהֵן הנישאת לְיִשְׂרְאֵל, אֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה – במזל טוב. ומשום שאין זיווגן עולה יפה אין זו סעודת מצוה.

מבררת הגמרא: מַאי הִיא – מה יוצא בסופם. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, אוֹ נעשית אַלְמָנָה, אוֹ נעשית גְּרוּשָׁה, אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו, שישראל הנושא בת כהן, או הוא קוֹבְרָהּ – שמתה קודם זמנה, אוֹ היא קוֹבַרְתּוֹ – שמת קודם זמנו, אוֹ מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת.

מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא שאמר רבי יוחנן שאין זיווגם

המשך בעמ' נח

עולה יפה, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר, יַדְבֵּק בְּזֵרְעָן שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וישא בת כהן, שֶׁכָּל שֶׁבֶן שֶׁזְּכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת הַכְּהוּנָּה מַעֲשְׁרָתָן – תגרום שיתעשרו. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יוחנן שיעשיר, מדובר בְּתַלְמִיד חָכָם שנשא בת כהן, ששבח הוא לאהרן הכהן, **וְהָא** – מה שאמר רבי יוחנן שאין זיווגם עולה יפה, מדובר בְּעַם הָאָרֶץ שנשא בת כהן, שגנאי הוא לאהרן, והם נענשים על כך.

הגמרא מביאה מעשים על אמוראים שנשאו בנות כהנים: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נְסִיב כָּהֲנָתָא** – נשא כהנת, ולאחר מכן חָלַשׁ [–חלה]. **אָמַר, לֹא נִיחָא לֵיהּ לְאַהֲרֹן הכהן, דְּאַדַּבַּק בְּזַרְעֵיהּ** – שאדבק בזרעו, **דְּהָוֵי לֵיהּ חָתְנָא כִּי אֲנָא** – שיהיה לו חתן כמוני.

רַב אִידִי בַּר אַבִין נְסִיב כָּהֲנָתָא – נשא כהנת, **נָפְקוּ מִינֵּיהּ תְּרֵי בְּנֵי סָמְכֵי** – נולדו לו שני בנים שנסמכו לרבנות, והם, **רַב** שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ **דְּרַב אִידִי, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי.**

אָמַר רַב פָּפָּא, אִי לָא נְסִיבְנָא כָּהֲנָתָא – אם לא הייתי נושא כהנת, **לָא אִיעַתְּרֵי** – לא הייתי מתעשר. **אָמַר רַב כַּהֲנָא, אִי לָא נְסִיבְנָא כָּהֲנָתָא, לָא גְּלֵאי** – לא הייתי גולה מבבל לארץ ישראל. **אָמְרִי לֵיהּ** לרב כהנא, **וְהָא לְמָקוֹם תּוֹרָה גָּלִית,** ואם כן אין זה עונש. אמר להם, **לָא גְּלֵאי כְּדַגְלֵי אִינָשֵׁי** – לא גליתי כדרך שאר אנשים שעולים לארץ ישראל מרצונם, אלא גליתי על כרחי, מחמת סכנת נפשי ואימת המלכות.

הגמרא מבארת מהו עונש הנהנה מסעודת רשות: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת הָרְשׁוּת, לְסוֹף הוא גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר** (עמוס ו ד) **'וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק'** – אוכלים כבשים מן הצאן, ועגלים ממקום כינוסם, **וְכָתִיב** אחר כך (שם ו ז) **'לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בָּרֹאשׁ גּוֹלִים'** – יגלו לפני כולם.

הגמרא מבארת מה סופו של תלמיד חכם המרבה לסעוד בכל מקום: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַמַּרְבֶּה סְעוּדָתוֹ** [–לסעוד] **בְּכָל מָקוֹם, סוֹף** – סופו, מחמת שהרגיל את עצמו לאכילה רבה, **שְׁמַחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ** – שמכלה ממונו ומוכר כל כליו להשגת מזונות, **וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ** – שגורם שתהיה כאלמנה חיה, כשגולה לחפש לאכול כפי שהורגל, **וּמְיַתֵּם אֶת גּוֹזָלָיו** [–ילדיו], שאף הם כיתומים חיים, **וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנּוּ,** לפי שאינו עסוק לחזור עליו, **וּמַחֲלוֹקוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו** – מחלוקות בהלכה מחמת ששכח תלמודו, ומריבות עם חנוונים שלוקח מהם מזונות בהקפה בשביל סעודותיו, **וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים** – מתקבלים, **וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְשֵׁם רַבּוֹ וְשֵׁם אָבִיו,** שכך אומרות הבריות, כמה מכוערים מעשיו של זה שלמד תורה, אוי לו לאביו שלימדו תורה, אוי לו לרבו שלימדו תורה, **וְגוֹרֵם שֵׁם רָע לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת,** שמתוך מעלתו שהוא תלמיד חכם, הנהגתו הרעה מפורסמת ביותר ואינה נשכחת.

שואלת הגמרא: **מַאי הִיא** – מה הוא השם רע שגורם. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, קָרוּ לֵיהּ** – קוראים לבנו, **בַּר מַחֲיִם תַּנּוּרֵי** – בן של מחמם תנורים, כדי לאכול פת חמה, לרוב גרגרנותו הבזויה.

משיבה הגמרא תשובה נוספת: **רָבָא אָמַר,** קוראים לו **בַּר מְרַקֵּיד בֵּי כּוּבֵי** – בן של מרקד בחנויות, כדרך הליצנים שמשחקים ומרקדים בחנויות כדי שיתנו להם לשתות בשכרם.

משיבה הגמרא תשובה נוספת: **רַב פָּפָּא אָמַר,** קוראים לו **בַּר מְלַחֵיךְ פַּנְכֵי** – בן של מלחך קערות, לרוב תאותו לאוכל.

משיבה הגמרא תשובה נוספת: **רַב שְׁמַעְיָה אָמַר,** קוראים לו **בַּר מָךְ רָבָע** – בן של מקפל בגדיו ורובץ וישן עליהם, כדרך המשתכר שאינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מיטתו אלא מקפל לבושו תחתיו וישן.

הגמרא מבארת מעלת לקיחת בת תלמיד חכם והחיסרון שבלקיחת בת עם הארץ: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁאִם אֲפִילּוּ אִם** לאחר זמן הוא **מֵת אוֹ גּוֹלֶה מביתו, מוּבְטָח לוֹ שֶׁבָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁאָמם** מלמדת ומרגילה אותם בלימוד תורה בזריזות ובשקידה רבה כמו שראתה בבית אביה, **וְאַל יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ, שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, יגדלו בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ.**

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, **לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, וְיִשָּׂא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם.** וּמָשָׁל לְזֶה הוא, עירוב **עֵנְבֵי** הַגֶּפֶן, **כְּשֶׁהֵן בְּעֵנְבֵי הַגֶּפֶן, שהוא דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל לשומעים. וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ,** וּמָשָׁל לְזֶה הוא, עירוב **עֵנְבֵי** הַגֶּפֶן **בְּעֵנְבֵי הַסְּנֶה, שהוא דָּבָר בָּעוּר**

וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל לשומעים.

תָּנוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם. אם לֹא מָצָא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, יִשָּׂא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר – אנשי מעשה וצדיקים, המפורסמים במעלה ומוכתרים במידות, אם לֹא מָצָא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, יִשָּׂא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת, שאף הם בעלי מידות ומוכתרים בקצת מעלות, אם לֹא מָצָא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת, יִשָּׂא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה, שהם טובים ונאמנים, ואם לֹא מָצָא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה, יִשָּׂא בַּת מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, וְבשום פנים לֹא יִשָּׂא בַּת עַמֵּי הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן – שעמי הארצות נחשבים כשֶׁקֶץ, וּנְשׁוֹתֵיהֶן נחשבות כשֶׁרֶץ, שאינן זהירות במצוות, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶן הוּא אוֹמֵר (דברים כז כא), 'אָרוּר שוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה', שכיון שאין להם לב להבין את חשיבות התורה, הרי הן דומות לבהמה.

עתה מביאה הגמרא כמה ברייתות לגבי עמי ארצות: תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, עַם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר (בְּהֵמָה), שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא מז), 'זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף'. וממה שסמכה התורה 'תורת' ל'בהמה ועוף', דורשת הברייתא, כֹּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה וָעוֹף, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה וָעוֹף. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַם הָאָרֶץ, מוּתָּר לְנוֹחֲרוֹ – לקורעו לאורכו מנחיריו ועד החזה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו לרבי אלעזר, רַבִּי, אֲמוֹר לְשׁוֹחֲטוֹ' ולא 'לנוחרו'. אָמַר לָהֶן, זֶה טָעוּן בְּרָכָה – שחיטה טעונה ברכת 'על השחיטה', וְזֶה אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה – ונחירה אינה טעונה ברכה, ולכן נקטתי לשון נחירה שהיא בזויה יותר משחיטה.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַם הָאָרֶץ, אָסוּר לְהִתְלַוּוֹת עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי לימוד התורה (דברים ל כ), 'כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאוֹרֶךְ יָמֶיךָ', הרי שהתורה היא חיי האדם, ומכיון שעם הארץ עַל חַיָּיו לֹא חָם, שהניח את לימוד התורה שהיא חיין, אם כן, עַל חַיֵּי חֲבֵירוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שלא יחוס, ויש לחשוש שמא יהרגנו בדרך.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַם הָאָרֶץ, מוּתָּר לְקוֹרְעוֹ לשנים בַּדָּג – כדרך שקורעים דג, שהיא מיתה מנוולת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, וּקורעו מִגַּבּוֹ, שהיא מכה שאין לה רפואה, שאינו יכול לחיות יותר.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָיִיתִי עַם הָאָרֶץ אָמַרְתִּי, 'מִי יִתֵּן לִי תַּלְמִיד חָכָם וַאֲנַשְּׁכֶנּוּ כַּחֲמוֹר'. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, אֶמּוֹר 'וְאנשכנו כַּכֶּלֶב'. אָמַר לָהֶן רבי עקיבא, אמרתי 'אנשכנו כחמור', משום שזֶה – הַחֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וְשׁוֹבֵר עֶצֶם, וְזֶה – והכלב נוֹשֵׁךְ וְאֵינוֹ שׁוֹבֵר עֶצֶם.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַמַּשִּׂיא את בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, הרי זה כְּאִילּוּ כּוֹפְתָהּ וּמַנִּיחָהּ לִפְנֵי אֲרִי. מבאר רבי מאיר את דבריו: מָה אֲרִי הוֹרֵם את טרפו וְאוֹכֵל מיד, ואינו ממתין עד שימות, וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו בוש בכך, אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה בידיו את אשתו, וּמידּ בּוֹעֵל, ואינו ממתין עד שתתפייס, וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו בוש בכך.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִילְמָלֵא אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם לְמַשָּׂא וּמַתָּן – אילו לא היינו צריכים את מזונותיהם ועזרתם, ולא היו מרווידים עמי הארץ מאיתנו על ידי כך, הָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָנוּ.

תָּנָא רַבִּי חִיָּיא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ, הרי זה כְּאִילּוּ אֵרוּסָתוֹ של עם הארץ בְּפָנָיו, משום שהתורה נחשבת כארוסתו של עם הארץ, והלומד תורה בפניו מביישו בכך שאינו עוסק בתורה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג ד), 'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב', אַל תִּקְרֵי 'מוֹרָשָׁה', אֶלָּא 'מְאוֹרָסָה' שהתורה נחשבת כמאורסה לכל קהילת יעקב, ואף עמי ארצות בכלל זה.

מאמר נוסף בענין זה: גְּדוֹלָה שִׁנְאָה שֶׁשּׁוֹנְאִין עַמֵּי הָאָרֶץ לְתַלְמִיד חָכָם, יוֹתֵר מִשִּׁנְאָה שֶׁשּׁוֹנְאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וּנְשׁוֹתֵיהֶן של עמי הארצות, שונאים תלמידי חכמים יוֹתֵר מֵהֶן – מעמי הארצות עצמם.

תָּנָא, מִי שֶׁשָּׁנָה וּפֵירֵשׁ מדברי תורה, ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארצות, וכמה שפלים הם בעיניהם, שנאתו לתלמידי חכמים גדולה יוֹתֵר מִכּוֹלָן – משנאת הנכרים לישראל, ומשנאת עמי ארצות, ואף משנאת נשותיהם של עמי ארצות.

תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, אֵין מוֹסְרִין לָהֶן עֵדוּת – אין מזמנים אותם לשמוע דבר בלשהו כדי שיוכלו להעיד עליו אחר כך בפני בית דין, וְאֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן עֵדוּת, מפני שהוא חשוד על השבועה ועל הגזל, וְאֵין מְגַלִּין לָהֶן סוֹד – כל דבר סתר, משום שהם הולכי רכיל ומגלים לרבים את מה שיודעים, וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן שיהיו אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – ממונים לפקח עַל נכסי הַיְתוֹמִים הקטנים, ולטפל בהם, מפני שחשוד על הגזל ועל הגניבה, וְמטעם זה גם אֵין מְמַנִּין אוֹתָן שיהיו אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – ממונים לפקח עַל קוּפָּה שֶׁל צְדָקָה ולטפל בה, וְאֵין מְהַלְּכִין עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ, משום שיש לחשוש שמא יהרגנו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף אֵין מַכְרִיזִין עַל אֲבֵידָתוֹ של עם הארץ, משום שנאמר (דברים כב ג) 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ', והואיל ועם הארץ אינו עושה מעשה עמך, שהרי אינו נוהג כפי שמוטל על עם ישראל, אינו נחשב בכלל 'אחיך'.

הגמרא מבארת את דברי תנא קמא: וְתַנָּא קַמָּא הסובר שמכריזים על אבידתו של עם הארץ, טעמו הוא משום דִּזְמִנִּין דְּנָפֵיק מִינַּיהּ זַרְעָא מְעַלְיָא וְאָכִיל לֵיהּ – שלעתים ייצאו מאותו עם הארץ בנים בשרים וטובים, והם יקבלו לבסוף את נכסיו, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כז יז) 'יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ' – הרשע יכין בגדיו, אך לבסוף הצדיק ילבשם. ומחמת כן יש להכריז על אבידתו, משום שיתכן שזה עתיד להגיע לבניו הכשרים.

שנינו במשנתנו: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער וכו', וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש וכו', חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, ועד כמה הן חוזרין, רבי מאיר אומר, זה וזה בכביצה, רבי יהודה אומר, זה וזה בכזית, וחכמים אומרים, בשר קודש בכזית, וחמץ בכביצה.

הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו, לדבריהם במשנה אחרת. מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם ניתן לומר שטעם מחלוקתם של רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו הוא, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר כַּבֵּיצָה הוּא דַּחֲשִׁיב – שדווקא שיעור כביצה הוא שיעור חשוב, ולא פחות מכך, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר שיעור כַּזַּיִת נַמִּי חֲשִׁיב – גם שיעור חשוב הוא. וּרְמִינְהִי – והרי יש להקשות על כך ממה ששנינו בברכות (מה.) לענין חיוב זימון, עַד כַּמָּה הֵן מְזַמְּנִין – מהו שיעור האכילה שיאכלו שלשה אנשים יחד ויתחייבו בזימון, ולא יהיו רשאים להחלק ולברך כל אחד לעצמו, עַד כַּזַּיִת – אם אכלו יחד כזית, חייבים בזימון, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד כַּבֵּיצָה – רק אם אכלו יחד שיעור כביצה, חייבים בזימון. והואיל ושמנה משנה כרבי מאיר, אם כן מבואר שלרבי מאיר אף כזית הוא שיעור חשוב, ולרבי יהודה רק כביצה הוא שיעור חשוב, וזה הפוך מהמבואר במשנתנו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָּה – התנא שסידר את המשניות לגבי זימון, טעה והחליף שיטתו, ולעולם רבי מאיר סובר שחייבים בזימון דווקא אם אכל כביצה, ורבי יהודה סובר שחייבים בזימון אף אם אכל רק כזית, כמבואר במשנתנו.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אַבַּיֵי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוֹךְ – אין להפוך את דברי רבי מאיר ורבי יהודה לגבי זימון, ויש ליישב באופן אחר, שלא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה מהו השיעור החשוב, אלא הָתָם [–שם], לגבי זימון בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי – נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה כיצד יש לדרוש את הפסוק שנאמר (דברים ח י) לגבי ברכת המזון, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ', ואילו הָכָא – כאן, לגבי חזרה לביעור חמץ ולשריפת קדשים בירושלים, בְּסָבְרָא פְּלִיגִי – נחלקו. מבאר אביי, הָתָם בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי – לגבי זימון נחלקו כיצד יש לדרוש את מה שנאמר בפסוק 'ואכלת ושבעת', רַבִּי מֵאִיר סָבַר, 'וְאָכַלְתָּ' זוֹ אֲכִילָה, 'וְשָׂבָעְתָּ' זוֹ שְׁתִיָּה, כלומר, אדם שאכל ושתה מתחייב בברכת המזון, וַאֲכִילָה שהוזכרה בפסוק, משמע שהיא בְּכַזַּיִת, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, שממה שנאמר 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ', יש לדרוש שאין חיוב ברכת המזון אלא על אֲכִילָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂבִיעָה, וְאֵיזוֹ זוֹ – מהו שיעורה של אכילה שיש בה שביעה, בְּכַבֵּיצָה. ואילו הָכָא בְּסָבְרָא פְּלִיגִי – כאן במשנתנו לגבי שיעור חזרה, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בסברא, שהואיל וחכמים תיקנו שצריך לחזור ולשורפה בירושלים, נחלקו לאיזה דין השוו אותו חכמים בתקנתם, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חֲזָרָתוֹ בְּטוּמְאָתוֹ – מסתבר לומר שהשוו חכמים את שיעור החזרה לשיעור טומאת אוכלים, מַה טּוּמְאָתוֹ בְּכַבֵּיצָה, אַף חֲזָרָתוֹ בְּכַבֵּיצָה – כשם שכביצה הוא שיעור חשוב לטמא טומאת אוכלים, כך תיקנו חכמים שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, חֲזָרָתוֹ